

ՔՆՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԻ

ՆՈՐԱՅՐ Ն. ԲՆԻՉԱՆԴԱՅԻՈՅ

(Հարկահանարան)

ՃԿԳ. 950. Երես 224 [տպ. 124]. «Ին-
դուստրիա» = Շանիսադոյն:

= Թուրքերեն բառ է՝ Մասուրն է, այս
ինքն գլ. Gratte-cul¹, պտուղ Églantierի.
«Մասուր, եւ Թուրքերեն Ինդուստրիա կ'ասեն»,
լստ Ամերտովաթայ. տես ի Թ. 1987:

Ծանոթություն.

1. Gratte-cul, Ինդուստրիա (Ագեր). Ին-
դուստրիա (Իմին):

ՃԿԴ. 809. Երես 196. «Միշտ» = Թու-
թիսի երգի:

= Կարգած ինքնակերպ (Պողաճ.), որ
յարաբանեն կը Թարգմանի Հայ խնձոր, այս
ինքն Ծիրան: Տես ի Թ. 1198, Բնագրի ընդհանր.

ՃԿԵ. 2108. «Մշտ, Մշտ» = գլ.
Bruyère [տպ. Bruyère].

= Ըստ իս Մշտ = գլ. Tamaris. Մշ-
տաշտ = գլ. Bruyère, որ կ'ըսուի եւս կար-
ծեմ Ցախ:

ՃԿԶ. 2871. Նուրի = Ջուրի գործ¹
[տպ. զորան¹. Նոյնպէս եւ ի Թ. 3262, եւ ի
Ցանկին՝ երես 694] = լտ. Rosa Eglanteria
= գլ. Églantier. Տես եւ Մասրենի:

= գլ. Églantier Մասրենի է, ինչպէս
կը գրուի ի Թ. 1987. Իսկ Նուրին է պրտ. Նու-
րին, որ կ'ըսուի եւս Ինքնակերպ, Նեքերին, Միշ-
տաշտ, գլ. Rose musquée. տես M. Devic
ի բառն Nizeré. Գեորգ կը գրէ. Նեքերին,
Ծաղիկ ինչ սպիտակ եւ անուշահոտ, եւ է նման
վարդի՝ որ զամիսս երիս կամ չորս շարունակա-
րար փթթի. ասի եւ Ինքնակերպ:

Ի Թ. 1987 կը կարգանք. «Իմէ [ի Սա-
լաճորեցուն] առաջ Թղկուրանցին այլ երգեր է.

«Նա խնդալով ցնծայ եւ ուրախանայ այն
Մասրենին, ոչ Թղկուրանցին (Յովհաննէս),
այլ Կարապետին երգչին, որ կ'ըսէ յիւր Տաղին
«Այսպէս եղեւ պայծառ գարուն, ցնծան ծաղ-
կունք եւ յորդորին»:

«Նա խնդալով ցնծայ 'ւ ուրախանայ այն
Մասրենին,

Ու մշտէ ի բուրաստան քան (sic!) ժողովէ
զայլ ծաղկերին.

Ժողովեցան զինչ [2 զինչ] որ ծաղիկ կայ ի
յերկրի գարնանային,
Եւ խորհուրդրս չարութեան եւ նենգութեան
վարդին կամին:

Մեր Հաշիմ-բեյ (Հաշիմ-բեյ, Թ. 1583)
Թերեւս է այս Ինքնակերպ, գլ. Rose musquée.
Գր. Նարեկացի ունի Հաշիմ-բեյ ի Տաղին Յար-
ման Ղաշիմ, երես 471 (տպ. Ս. Ղաշիմ, 1840):

«Փունջ սաւսին սաղարթ ստիղնաշիտակ տըն-
կոցն

Խուռն Հաշիմ-բեյին մանուշակաբեր բերին»:

ունի եւ առանձինն Հաշիմ (ինչպէս եւ պրտ. լոկ
Ինքնակերպ) ի Տաղին Ծանրեան, երես 465.

Ի ծամին խնդիրին Հաշիմ:

Ուսմական բանաստեղծութեանց մէջ կը գրուի
եւ Հաշիմ-բեյ. զոր Հ. Արիշան նշանակած է.

«Գոյնըգգոյն ծաղկունք եկեալ աւետարներ
եղին Պիւլպիլին.

Մանուշակ ու Հաշիմ-բեյ մատուցանեն, հայ,
կանանչ Թըփին.

Ուրախանան հետ կարմիր վարդին, հետ ճեր-
մակ վարդին.

Տաղ «Իր'եկ որ մըտնունք պաղան» —

«Հաշիմ-բեյ այլ բոլոր զգունովն դեղ եւ
աղւոր,

Կոկոնին հետ միաւոր ի մէջ նոցա փառաւոր»:

Տաղ Արիւսէք առաջին (յոյժ սխալագիր):

Ծանոթություն.

1. || Զտպեալն «Զառին զարան» ուղղած եմ
«Զառին գարան»: Պէտք է ուղղել «Զառին զա-
րան», ըստ սովորական տառադարձութեան Ամեր-
տովաթայ: Տես «Պատկեր» ըլ Նուրի ի Թ.
Ծան. 1: — «Ղառն չիչակի» ի ՄԻԸ. — «Հա-
շիմ գրմանի» ի ՄԻԸ. եւ այլն: || «Jonquille.
Զերին գարան. Զերին. Գարան. Իմին. Jonquille
է ծաղիկ յաղգէ Նարգիսաց, գլ. Narcisse, ինչ-
պէս կ'ըսէ եւ Հ. Արիշան ի Թ. 3262: Գեորգ
կը գրէ Արաբներէ ծաղիկ համար. «Ի ծաղիկ
իմն ի տեսակէ ծաղկանն Զերին գարան» եւ այլն:

ՃԿԷ. 2182. «Նարեկ» ծառ. Այսպէս
կարգացուած է Ս. Բարոյի Անցորէից մէջ (Ե.
երես 101). Բայց ըսածն կարծել տայ Թէ նար-

գէս կարգալու է եւ նարգիլակ [այս ինքն գլ. boco] իմանալու:

= Ուղիղ է նարգէս, եւ կը նշանակէ գլ. Férule, ինչպէս թարգմանած է Fialon յերես 410: Տես եւ ի Հայբոստանի, Թ. 2539, "Ferula persica" = նարգէս պարսկային, որ ապա սխալ կը գրուի նարգէս փոխանակ նարգէս: Նոյնպէս ի Թ. 1945, տող 6, "նարգիւից ցեղէն (Ferula)", ուղղելի է նարգիւից: Տես անգ. "նարգէս" = Ferula, եւ ի Թ. 361: Նարգէս է յն. Νάρθηξ, գլ. Férule.

ՃԿԸ. 77. "Շէմա կոչուած գեղեցիկ Չմերուկն": — 2047. "Չմերուկի տեսակ մի, իբր Շէմա": — 2264. "Շէմա, փոքրիկ եւ խառնուրդի Սեխ, ըստ ոմանց Չմերուկ": — 2734. "Պթիւն, Շէմա, խարբղակ, հասարակօրէն Չմերուկի վերաբերին":

= Շէմա տեսակ մի է Սեխ, եւ ոչ Չմերուկ. պրս. Շէմա, որ եւ "Տեւիւն" . Պտուղ իմն որպէս զփոքր Սեխ, որ լինի խայտ եւ անուշահոտ. Թուրքերէն Եւլալըճ, Գէորգ: Կ'ըսէ եւ Ամերտուլվաթ ի Թ. 77. "Տեւիւն" . Թուրքերէն Լալըճ կու ասեն...: Ինքն փոքրիկ զէտ Սեխիէն է... Շամիլին Շէմա ասեն. եւ ինքն զէտ Շամամիներ կատուկ է եւ անուշահոտ է: Գէորգայ Եւլալըճ բառն է զոր Ամերտուլվաթ կը գրէ Լալըճ, եւ Հ. Ալիշան թուի թէ ի Եւլալըճ = Օձ բառէն ստուգարանելով զայն՝ կ'ուզէ ուղղել Իւլալըճ ի թիւս 77 եւ 2928. Նոյնպէս եւ ի Յանկին. "Եւլալըճ. տես Լալըճ [տպ. Լանդաճ]: — Նոյնպէս եւ Խարբղակի Սեխ է, եւ ոչ Չմերուկ. տես ի համարն Կ:

ՃԿԹ. 2268. "Շաֆիտի = լտ. Symphytum = գլ. Consoude, ըստ Ստեփ. Շաֆիմանեանի:

= Ստուգարանի Շամիտակն Բախտի, կ'ըսէ եւս Շաֆիմանեան, զոր չգիտեմ ո՞ր գտած է: Իսկ Meninski, յիւր Onomasticon, զHermodactylus կը կոչէ Շէֆիտէ, որ անշուշտ Ագաթանգեղեայ (երես 480), Բ. տպ.) Շաֆիտի է: Յն. Ἐρμοδάκτυλος [= Հերմեսայ կամ Հերմեսի մասն] է գլ. Quintefeuille բոյսն. նշին յունարէն բառն է եւ գաղղիականն Hermodacte զոր Լիտրէ կը մեկնէ "tubercules... que beaucoup pensent provenir d'une espèce de Colchique [Չիւնձաղիկ]": լտ. Hermodactylus Թուրքերէն Սեւիւն [Չիւնձաղիկ] է, ըստ Բէստեանի. եւ անտարակոյս այս է որ խանգարմամբ կը գրուի յ'Ա Բժշկարանի, երես 144. "Հուպոկտաս, Մուստաճէ [Թուրքի] Հումուտակոյս,

Ամլտէճ = Ἐρμοδάκτυλος, Շիմիտէճ], կամ Սեւիւն, կամ Չիւնձաղիկ տակ: Աերջապէս կ'ըսէ եւ Ամիրտուլվաթ ի Թ. 1780 Հայբոստանի. "Ասիական Եւլալըճ [= Մատուք Շէֆիտի, ոչ թէ Ուլմաղի, ինչպէս կը հասկանայ Հ. Ալիշան]. ինքն Սեւիւնէն ծաղիկն է. գեղին կու լինի եւ սպիտակ ալ կու լինի: Գէորգ ալ կը գրէ թէ "Շէֆիտի է ծաղիկ իմն անուշահոտ":

ՃԿ. 1288 [տպ. 1287]. "Շանձուր = լտ. Cynomorium, Orobanche = յն. χυνόμορον [տպ. χυνόμοιρον]:

= Հ. Ալիշան անշուշտ ուղած է գրել Շանձուր, ինչպէս ի Թ. 1090, համեմատ յունի χυνόμορον [= Շան թուի], գլ. Fruit de la ronce, Պտուղ Մորենի: Շանձուր է Orchis, զոր տես ի Թ. 2278:

Ի նմին Թ. 1288 փոխանակ Շէֆիտէ տեսել էր Ռաշիտէ. զի սա է որ կը գրէ. "Կայս. խոտ առանց տերեւից. զսպիտակից ծաղիկս ունի, եւ զլիսեռն եւ զնմանիս պատատէ. Orobanche, Cynomorium". Գիտելի է որ յն. χυνόμορον կը նշանակէ Պտուղ Մորենի, իսկ լտ. Cynomorium համանիշ կը գրուի Orobanche խոտոյ նա եւ ի Pasini.

ՃԿԱ. 2325. "Շաֆիտի. Գրած է մէկն՝ իբր հոմանիշ լտ. բառիւ Struthion, որ չի լսուիր. թերեւս ըլլայ Struthiola, որչ յն. անունն, սերմն եւ ձեւն յարմարին ճնճղկալեղուի, թիւ 1892:

= Շաֆիմանեան է գրողն. "Շամրտակ [ոչ թէ Շաֆիտի]. յն. Στρούθιον [գլ. Saponaire ou Herbe au foulon]. ծղօնն երկուսն ալ չափ նուրբ, տերեւն լայն եւ ջրոտ, ծաղիկն հինգ-թերթի ի գոյնս գոյնս": Այս է որ յն. Στρούθιον եւ լտ. Struthium անուամբ կը գտնուի ի Հայբոստանի, Թ. 3022: Տես անգ. եւ Թ. 3250. մինչդեռ Հ. Ալիշան կ'անգիտանայ զայն ի Թ. 2325:

ՃԿԲ. 2400. Ուլիտի = լտ. Sanguinaria = գլ. Sanguinaire, Խաչխաչից ընդհանուր ցեղէն:

= Նոյն է ընդ Ուլիտի, եւ Արեւն Խոտ ի Թ. 197, եւ Արեւիւն Խոտ ի Թ. 199, ինչպէս կ'ըսէ եւ Հ. Ալիշան ինքնին, բայց նոյն է եւ Քիւստանի ծաղիկն ի Թ. 3195 [տպ. 2195], երես 646, եթէ միտ գրուի նկարագրին: Քիւստանի բառն կարծել կու տայ ինձ որ Ուլիտի եւ ալին, ոչ է գլ. Sanguinaire, ալ Alchimille, plante de la famille des Rosacées (կամ Sanguisorbées, ըստ Emm. Le

Maout, Botanique, երես 271), զորմէ կ'ըսէ Լիարէ. "On tire ce mot de l'arabe alkemelieh, à cause de l'importance de cette plante pour les alchimistes, qui avaient cru trouver dans la rosée recueillie sur ses feuilles un adjuvant pour la transmutation des métaux vils en or. որով կը հասկացուի եւ հայերէն Ուլիէն կոչման պատճառն:

ՃԳԳ. 1028. "Պ-Լ-Կ-Կ = Մոլե-խիւնդ:

= Պ-Լ-Կ-Կ է լատ. Anacardium [գլ. Anacarde], թ. 2483, զոր Հ. Ալիշան շփոթած է ընդ թուրքերէն Պ-Լ-Կ-Կ = Մոլեխիւնդ. տես թ. 1072:

ՃԳԴ. 2588. "Պ-Կ-Կ, Պ-Կ-Կ. Բժշկա-րան մի զուգէ այս անունն ընդ խաբարէ? եւ "զկուսն ձգէ. ըսելով՝ կ'իմացընէ մէկ յատ-կութիւնը: Արար. Պ-Կ-Կ նշանակէ Եղնագի, խոնդատ, [գլ. Molène, Bouillon-blanc]:

= խաբար է պրս. "Խէրէ. 2րդ Արմաւ. (Գէորգ). ընդ որում նոյն է եւ արար. Պ-Կ-Կ, զոր Պ-Կ կամ Պ-Կ-Կ գրութեամբ՝ Հ. Ալիշան թ. 1025 կը մեկնէ "Տհաս Արմաւ. իսկ թ. 2598 կը գրէ Պ-Կ կամ Պ-Կ եւ կը մեկնէ լոկ "Արմաւ. Ա՛յլ ինչ է պրս. Պ-Կ-Կ (Պ-Կ-Կ) կամ Պ-Կ-Կ (Գէորգ), նոյն ընդ պրս. Մ-Կ-Կ-Կ [= 2 կան թոյն], հայերէն 2 կան մա-հարար, Եղնագի, խոնդատ, գլ. Molène, որոյ արարներէն կը նշանակուի Պ-Կ-Կ կամ Պ-Կ-Կ թ. 609:

ՃԳԵ. 2845. "Սիւն, Ս. Բարսեղ Ա-Ե-Գորէից մէջ ըսած է (Ե. երես 101) "Այլազգի կերպարանն ունի հոյն ծառոյն որ անուանեալ կոչի Սիւն: Թն. Σχοίνος. լատ. Schoenus, փ. Choin, կնիւնի տեսակ րոյս է, դիմացկուն, կ'պնդիսի ցեղէ. բայց Ս. Բարսեղ յիշած խժաւոր կամ հիւթաւոր ծառն տարրեր ցեղէ ըլլալու է:

= Հ. Ալիշան շփոթած է զյն. Σχοίνος ծառն. գլ. Lentisque, Հերձի (Թիւք 1684, 1221), ընդ Σχοίνος, գլ. Junc, կնիւն: Ս. Բարսեղ կը խօսի զΣχοίνος ծառոյն, զոր Fialon թարգմանած է Lentisque յերես 410. իսկ Հայ թարգմանն՝ որ անգիտանալ թուի թէ նոյն բանն թարգմանեալ է Հերձի ի Գանիէլ, ԺԳ. 54, յունականաւ ըսած է Սիւն:

ՃԳԶ. 2856. "Վ-Կ-Կ-Կ = յն. եւ լատ. Schizanthus = փ. Schizanthus, իբր թէ Պատընտած ծաղիկ: Ամիրտողլաթ գրէ լատ. բանն այլ Սիւնալիւն. "Եւ թիւնիմէ? այլ կ'ասեն, եւ Պարսիկն կոչուի Պ-Կ-Կ ասէ... Իմիտիրին

պարսկերէն կոչի? կ'ասեն... Սինեայ որդին կ'ասէ թէ Սէզ կու նմանի. ի Մակքայու կու գայ... Ըստ բուսաբանից՝ Վ-Կ-Կ-Կ Նար-դոսից ցեղէն է:

= Վ-Կ-Կ-Կ է խոտ յազգէ Ս/զատե-սակաց (գլ. Graminées), ինչպէս կը յայտա-րարէ եւ Ամիրտողլաթ "Սէզ կու նմանի, եւ գլ. կը կոչուի Junc odorant, զորմէ կ'ըսէ Լիարէ ի բանն Junc, 3. Nom vulgaire de l'An- dropogon Schénanthe, Ամիրտողլաթայն Սիւնալիւն, որ է ի յունականէ Σχοίνανθος, Espèce de Junc odorant: Թն. եւ լատ. Schi- zanthus եւ գլ. Schizanthus, ի ցեղէ Նար- դոսից, Պատընտած ծաղիկ, անձանթ են ինչ: Այս Վ-Կ-Կ-Կ լաւ տեսակն յԱրարիոյ գալուն համար [= ի Մակքայու կու գայ, Ամիրտ.]՝ արարներէն կը կոչուի (բաց յայլ անուանէ զոր պիտի տեսնենք) Թիւնի Սէ: Կէ, այս ինքն Ցարգ Մաքայի, զոր Հ. Ալիշան չէ հասկացած, եւ կը գրէ թիւնիմէ? նովին մօզ կ'ըսեն եւ թուրքերն Բէ-Կէ Սաֆալ, ինչպէս կը տեղեկանանք ի Հա- հրիմանեանէ, որ կը գրէ. "Վաղմեռուկ, լատ. Juncus odoratus, Բէ-Կէ Սաֆալ, տեսակ ինչ կնիւն: Պարսկերէն Վ-Կ-Կ-Կ կը կոչուի "Սիւն-Կիւն [= Ցուռ կամ իշաւայրոյ խոտ], խոտ ինչ զոր շատ ուտէ ցիւն, որ եւ ասի Սիւ- Կէ Կէլի. արարներէն Իրիւն, եւ Հինտի լեզուաւ Սիւ-Կ (Գէորգ). Եւրեմն եւ ի վերոյգրեալ վկայութեան Ամիրտողլաթայ գրելի է՝ "Վ-Կ- Կ-Կ Կ-Կ կ'ասէ², եւ կոչիւ [= Սիւն-Կիւն] բանի հարցական նշանն ալ ջնջիլ է: Ի Գէոր- գայ յիշատակեալ Իրիւն է ի Բառս Գաղիա- նոսի "Աիւն, Վաղմեռուկ. եւ ի Բժշ. Ա. երես 143՝ "Ա-Կ-Կ, Վաղմեռուկ. եւ ի թրգմ. Գեղը՝ "Ա-Կ-Կ, Վաղմեռուկ (տես զվերջինս ի համարն 2րդ). կ'ըսէ եւ Emm. Le Maout, Botanique, երես 374. "Les An- dropogons ont des racines aromatiques, usitées en médecine. Le Schœnanthe d'Ara- bie, ou Foin des chameaux, provient d'un Andropogon: c'est une herbe très odo- rante, célèbre dans l'Orient pour ses propriétés stimulantes, diurétiques et diaphorétiques.

Ծանօթութիւն.

1. "Թիւնի Սէ: Կէ, Վաղմեռուկ. կնիւն ա- նուշահոտ. "Օզաճ. ի բանն Թիւն = Ցարգ: Ի Մաքաքաղաքի յանուանէ է եւ պրս. Սիւն Սէ: Կէ, գլ. Séné de la Mecque Աճալ (Séné) թիւն տեսակ մի (տես Սիւն ի Գէորգ, եւ Séné ի M. De-

vic), որ ի Հայֆոստին, Թ. 2699, գրեալ է Սոփոկլեսի նշանակէս եւ արաբ. Հոֆֆէի Մէսի, որ Թուրի Պրատու, գլ. Papyrus, կամ ազգ. մի Պրատու. «Կէլէն», Պապիր. տունի ինչ. արպերէն Հոֆֆէի Մէսի (Գէորգ): || Այս է զոր Հայֆոստի կը գրէ ի Թ. 1737. «Յոֆֆէի» կամ Հոֆֆէի. յիշէ Ասար Բոթիկ. իրն անծանօթ: Աւասիկ Յոֆֆէի, նշանակով ընդ Հոֆֆէի Մէսի, ոչ եւս կը մնայ անծանօթ: ||

2. Այսպէս եւ ի Թ. 3115, «Սոփոկլեսի հոֆֆէի տուն», ուղղելէ Թուրի «Սոփոկլեսի հոֆֆէի» կ'ասեն: Կայ պրո. Սոփոկլեսի, տեսակ իմն կարմիր ծաղկան, ըստ Գէորգայ:

ՃԿԵ. 782. «Տէվտար = Գրոս արմ = Թեղի»:

= Հայերէն Թեղի՝ ոչ է Տէվտար, այլ Տրոֆուր = գլ. Orme. տես ի Թիւսն 781, 1438, 2942. ի վերջին տեղուց «պտուղ» կ'ըսուի, զոր ուղղելէ «ծառ» Գէորգ կը գրէ. «Տէր-տր», է ծառն այն՝ որ կոչի Թուրքերէն Գրոս-արմ, գլ. Orme, Թեղի. նշանակէս եւ Կելսիս, Հ. Բ. 135. «Persis Dardar est Ulmus», Այլ է Տէլտուր կամ Տէլտուր ծառն, զոր տես ի Թիւսն 782 եւ 2955, պարսկերէն «Տէլտուր» տեսակ Սոփի ծառու, որ կոչի Սոփի-Էլ-Էլ-Էլ-Էլ, եւ լինի ի Հնդկիս (Գէորգ):

ՃԿԵ. 3022. Յոֆֆէ = լատ. Struthium [որ է գլ. Saponaire. տես ի համարն ՃԿԵ] = կամ ըստ այլոց Gypsophile, [որ Շահրաբադի, գլ. Oeillet, ցեղէն ծաղիկ մի է]:

= Յոֆֆէ բուսոյ ստոյգ նշանակութիւնն Թուրի գլ. Ellébore կամ ճղագոյն Ellébore blanc. քանզի ուր ի Պատմութեան Աղեքսան. գրի, երես 141, կ'ըսուի. «Եւ եկեալ ի գետն՝ գտանէսք զձուին դառնագոյն քան զՅոֆֆէ», յոյն բնագիրն ունի Έλλέβορος. ըստ այսմ եւ Արիստակէս Գրիչ յիւր Քերթողական Բառան, Եղ-րորոս [2 Եղրորոս]. Յոֆֆէ. նշանակէս Ասար Սե-բաստացի Խարբաղ [արբ. Խարբաղ. Կոճ վրացի. Եղերորոս. Պոզաճ]. Յոֆֆէ խոր, զոր Հ. Ալիշան ի Թ. 3023 կը գրէ Յոֆֆէ, եւ կ'ըսէ. «Սպիտակ վրացի կոճն է» (տես անդ վրացի կոճ, գլ. Ellébore, ի Թ. 1462). Գարձեալ ի Թրգմ. Գեղոց. «Քուստոն». Յոֆֆէ: Այս Քուստոն՝ սե-մական բառ է, ասորերէն Կոստոն կամ Կոստոն, kandousch, koundosch, զորմէ կ'ըսէ Payne Smith, Thes. Syr., ի նշանակիրն ինք, Qof, Պրակ Թ. էջ 3659. «Saponaria officinalis herba, Arabes eam vocant Veratrum album [= Սպիտակ Եղերորոս կամ Սպիտակ վրացի կոճ]: Մեր բժշկարանք

յարարիկ լեզուէ Թարգմանեալ լինելով՝ իրենց Գոստոն (որ ոչ է Թուրքերէն Գոստոն = Զրուսն, ինչպէս կը կարծէ Հ. Ալիշան ի Թ. 3022) պէտք է համարուի գլ. Ellébore blanc (եւ ոչ Saponaire), որ կ'ըսուի եւս Veratre. Կայ եւ ի Գաղ. Ա՝ «Սեղուա. Յոֆֆէ», որ ի Գաղ. Բ. գրեալ է Յոֆֆէ. ցարդ չեմ կարողացած ստուգել զՍեղուա, զոր Ռոշքեան ըստ կամս հասկացած է լատ. Silaus, տեսակ մի լաիուր կամ նե-խուր = գլ. Ache. նշանակէս եւ Հարանց Ա-րուց Յոֆֆէ, Հ. Ա. 688, չգիտեմ Սպիտակ վրացի կոճ է Թէ այլ ինչ. «Ասէ ցնա ծերն. Մայր մինչ կամիցի հասանել զմանուկն ի ստենէ, Յոֆֆէ արկանէ ի վերայ ստեանն իրրեւ գնայ մանուկն դիւն. եւ իրրեւ ճաշակէ, փախչի ի դառնութենէ նորա: Ասէ ցնա Եղերայրն. Եւ զինչ իցէ Յոֆֆէ զոր ի նմա պարտ է արկանել. Գաղ-ղիացիք սոյն նպատակաւ կը գործածեն զChicotin որ ոչ է մեր Յոֆֆէ, Թէպէտ Էմին կը Թարգ-մանէ «Հիւթ Յոֆֆէ», տես յիմ Գաղղ. — Հայ. Բառագիրս Chicotin, 2-րդ նշ. Կայ եւ ի Ճառին Ս. Եփրեմի Ա՝ Յոֆֆէ, Հ. Գ. 102. «Բնութիւնս մարդկան իրրեւ զի. յիւղ յորժամ արկանէ վարդ, լինի վարդիւղ [տպ. վարդիւղ]. եւ եթէ Յոֆֆէ արկանէ, լինի Յոֆֆէ-իւղ [տպ. Յոֆֆէիւղ]:

Ծանօթութիւնք.

1. Այս է Թերեւս գրեալն ի Գէորգայ. «Գէ-նոֆֆէ». Էր խոտ իմն Թուրքերէն, որ ասի ար-պերէն Գոստոն:

2. Չգիտեմ ինչու Հ. Ալիշան կը յիշէ զվկայութիւնն Հարանց վարուց ի Ռոշքեանի Բառարանէն, փոխանակ ուղղակի առնելոյ ի Հա-րանց վարուց, եւ կը գրէ զայն ի Յոֆֆէ, Թ. 3024:

ՃԿԵ. 883. «Քերէլէ = գլ. Ache», — 1373. «Քերէլէ = գլ. Sélin [տպ. Selin]:

= Թուրքերէն Քերէլէ, հայերէն Կարոս, է գլ. Céleri:

ՃԿԵ. 3231. «Քոֆ = յն. եւ լատ. Paronychia = գլ. Panaris»:

= Գլ. Panaris ոչ է բոյս, այլ այն ալ-տուսն մատանց ձեռնին կամ ոտին զոր Թուրքն կը կոչէ Տուլա, իսկ մեր Բժշկարանք եւ գա-ւառացիք Մատնուր¹. բոյսն է «Paronyque, plante qui passait, chez les anciens, pour guérir le panaris», Լիւրէ:

Քոֆ, զոր Շահրիմանեան կը գրէ Քոֆ, սխալ բառ Թուրի ինչ. զի Քոֆ կամ Քոֆ (յորմէ

Բյո՛ւ, Բյո՛ւ) ոչ է գլ. Panaris, այլ Envie, Շէյն-ն իւր-ն ըստ թուրքաց. տես յիմ բա-
ռագիրս Envie, 67 շշ. «Բյո՛ւ. ընդին Բյո՛ւ
Բո՛ւն Բո՛ւն. Շէյն-ն Բո՛ւն. Բյո՛ւն. Բո՛ւն գիրք
յԱշխարհաբան է ի Գրաբան (Աշխարհաց Մի.
Արքայի) :

Ծանօթն-ն.

1. Գլ. Panaris կը կոչուի նա եւ աւակո-
րէն Vire, զոր Լիտրէ կը ստուգաբանէ ի Virer
= Դառնալ բայէ, «parce qu'il tourne
autour du doigt». Ընդ որում համեմատե
ղՄ-ուն-ն:

ՃԱԼ. 1735. «Փարասիօն» վայրի Բա-
րան է, ըստ բժշկարանի:

= Փոխանակ Փարասիօնի կարգի ֆ-
րանս-ն ըստ թ. 883, կամ ֆրանս-ն ըստ
թ. 11. «ֆրանս-ն, եւ ինքն է վայրի Բարա-
ւիլն. Այլ է ֆրանս-ն, արք. ֆրանս-ն, որ է
յն. *πράσιον*, գլ. Marrube, հայերէն Հօտի-
սոյ. տես ի թ. 1735:

Ե.

Ստուգաբանութիւնք եւ Ստուգազրուութիւնք
Բուսոց:

ՃԱԲ. Աշն. Արաբերէն բառ է, եզակի
Ի-ն, Ականջ. յոքնակի Աշն կամ Ի-ն, Ականջք.
Ի թ. 2174, Ասան Եւ-ն-ն, ուղղելի է Աշն.
— Ի թ. 1346, Աշն Եւ-ղըթ, կատուականջ,
ուղղելի է Եւ-ն. (Գլ-ն է կատու). — Ի թ. 943,
Աշն Եւ-ն-ն կը թարգմանուի երէց-մորուք.
կարգի երէց-մորուք ըստ թ. 3179:

Ծանօթն-ն.

1. Պէտք է ուղղել «Ական Եւ զըթ» բոտ
սովորական տառագարձութեան Ամիրտովաթայ
(տես ճԱԶ):

ՃԱԳ. 2918. «Ալ-ն-ն կամ Ալ-ն-ն, վայրի
Տանձ. — Կրկին կը գրուի ի թ. 3272. «Ալ-
ն-ն. Այս այլ տեսակ մի Տանձի անուն է:

= Թուի թուրքի բառն Ալ-ն-ն, եւ նոյն
ընդ Բարձին (տես ի համարն թ. 3272). Գէորգ կը
գրէ. «Ալ-ն-ն. Բարձին. է տեսակ ինչ լեռ-
նային Տանձի. [թուրքերէն] Ալ-ն-ն. Պոզաշ-ն.
Նոյն է թերեւս եւ գլ. Poire d'angoisse, զոր
տես յիմ Բառագիրս ի բառն Angoisse.

Նման է թուրքականին Ալ-ն-ն յն. *Աչրձ*
(սեռական *ձչրձօս*). Poirier sauvage, եւս
Poire sauvage, ի Բառս Գաղղիանոսի հայերէն
ըսուած խոզաբան (Գաղ. Ա. եւ Դ), խոզ Տանձ

(Գաղ. Բ), եւ փոխանակ գրելոյ յն. Ալ-ն-ն.
աղաւաղանօք Ալ-ն-ն (Գաղ. Ա), Ալ-ն-ն
(Գաղ. Դ), Ալ-ն-ն (Գաղ. Բ): Ի թ. 2918,
զգրեալն Ալ-ն-ն? իմ Ալ-ն-ն, Կ. Կ. Բ. 1094,
շն. *Աչրձ* ընթերցելի *Աչրձ*: Յերկրորդ
տեղւոյս սխալ է խոզ-ն. համարել եւ զգլ.
Scrofules կամ Écouelles. Նոյն սխալ է եւ ի
Նոր Հայկ. եւ յի-ն երկիցս *Écouelles* եւ
ի Scrofules, զոր հայերէն կը կոչենք խոզ
(արար. խոզի, խոզք), թուրքերէն Սլ-ն-ն:

Ծանօթն-ն.

1. Նոր Հայկ. կը գրէ ի «խոզապան»,
Արչա, *ձչրձ*. Բայց կարծեմ թէ *ձչրձ*
է երեւելի է իբր սեռական *Աչրձ* բառի, մինչ-
դեռ *Alex.* կը գրէ սեռական *ձչրձօս*:

ՃԱԴ. 551. Ալ-ն-ն, Ալ-ն-ն:

= Պրս. Ալ-ն-ն = Սալոր սեռ.
Ալ-ն-ն Պո-ն-ն = Սալոր Բուխարայի (Գէորգ,
ի բառն Ալ-ն-ն): — Ի թ. 1393, Ալ-ն-ն խոզ-ն-ն
անշուշտ է պրս. Ալ-ն-ն = Կեռաս (Գէորգ):

ՃԱԵ. 2186. Ալ-ն-ն կամ Բաշն =
Լեռնի Նարգոս:

= Ի Բառս Գաղղիանոսի գրեալ է. «Ալ-
ն-ն. Բաշն է. եւ գարձեալ» Ալարոն, վայրի
կամ վայրենի Նարգին: Ճիշդ է «Ալ-ն-ն =
Բաշն, յն. *Աչրօս*, գլ. *Acorus* (կամ
Acore, *Roseau odorant*). (տես Բաշն ի Հոյ-
բան-ն, թ. 311. տես եւ զհամարն թ. 3, եւ Հայկ.
Բառքն. երես 109—110): Իսկ «Ալարոն,
վայրի կամ վայրենի Նարգին, ուղղելի է Ա-
ն-ն, յն. *Ասարօն*, գլ. *Asaret*, *Cabaret*, *Nard*
sauvage: Տես ի համարն 29, Դի-ն, թիւ 2:

ՃԱԶ. Այն-ն-ն? Այն-ն-ն? 321,
երես 86. «Հոռոմն Այն-ն-ն? ասէ [Բարձու-
նիկին]: — 2811. «Տերեւն ի Այն-ն-ն?
տերեւ կու նմանի:

Յերկոսեան տեղիսդ եւս թուրքերէն Այն-
ն-ն (Պոզաշ) բառն է, աղաւաղ թիւն յունա-
կանին *Աթրօտօնօն*, գլ. *Aurone*, Բարձու-
նիկի Տես ի համարն 29:

ՃԱԻ. Այն-ն-ն-ն? 835. «Հոռոմն
[Յիմար կամ վայրի թղջ] կ'ասէ Այն-ն-ն-ն?
(*Ալսօլօսթրօն*? Վնասակար). [Յն. *Ալս-
լօսթրօն*, գլ. *Qui agit en scélérat*]:

= Կարգի յն. *Արթրօսթրօն*, գլ. *Fi-
gue sauvage*, վայրի թուզ:

Ամիրտովաթայ Յիմար ինչ-ն հետ յիշելի
էր եւ Սերբերիանոսին (կամ Յ. Ոսկերեանի)
Յիմար ինչ-ն, ԺԳ, երես 209—210. Շնոր-

